

Michael Cobabus Henricus Dethardingius

Exercitatio Ethica De Summo Bono

Rostochii: Richelius, 1650

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730217124>

Druck Freier Zugang

RU phil 1650
Michael Lobatus
Himich Scharding

EXERCITATIO ETHICA
DE
SUMMO BONO,

Quam
DIVINO ADSPIRANTE NUMINE

Cum
Consensu Amplissimæ Facultatis Philosophicæ
in inchoatâ ad Varnum Academiâ

Sub
PRÆSIDIO
VIRI Pereximii, Clarissimi atque Doctissimi
DN. M. MICHAELIS COBABI

Rectoris Scholæ Rostochiensis particularis longè dignissimi,
Præceptoris, Fautoris ac Promotoris sui plurimum
honorandi,

*Publicæ Eruditorum ventilationi subjiciet
ac pro virili defendet*

d. 20. Nov.

HENRICUS DETHARDINGIUS

Eiderstadâ - Holf.

Autor & Respondens.

ROSTOCHII

Typis Johannis Richelii Senat. Typographi

Anno c13 136 L.

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint printed text, likely bleed-through from the reverse side]

[Faint printed text, likely bleed-through from the reverse side]

[Faint printed text, likely bleed-through from the reverse side]

Qui virtute carent, animata caua vera jure
Dixeris; ut vivas, vivere disce prius!

Hisce Domino Respondenti
gratulatur
P R Æ S E S.

Quin detestor, ais, vanæ crepitacula laudis,
Ingeniūq; meo. metior arva pede.
Fallor, an hæc laudis crepitacula buccina fient?
Laus, landis major quò fuga, major adest.

SAMUEL THEODORI.

DE summo sic perge bono feliciter, utq;
Cepisti, summa ad tendere perge bona!
*Hinc decus eximium, & summa fastigia laudis
Succrescant, serio, dulcis Amice, precor.
Huic patria applaudat, laudent conamina amici,
Hæc chari sese Spes Genitoris alit.
Nec frustra: siquidem (nisi me sententia fallit)
Deproperat laurum Phæbus Apollo tibi.*

Hisce Doctissimi Dni. Respondentis popularis &
amici mei chirissimi conatibus applaudebam

LUDOVICUS PÆTRÆUS.

Longius, & forsan paulò meliore paratu
Eloq; vij, fueram præmeditatus epos;

Dum,

Dum, quid, Amice, Bonum sit summum, & Splendida
Virtus,

Henrice, egregiâ non sine laude doces;
Verum præcidit numeros angustia chartæ,
Iussit & exiguis claudere verba modis.

Maeste tui ingenii præclaris dotibus esto!
Maeste labore tuo! Te manet amplus honor,
deproperab.

ELIAS THEODORI
Eiderstada-Holfatus.

Queis Res parva domi, quibus est *Fortuna* *no*verca,
Obstitit haud paucis, Virtutis carpere fructus;
Ast gravius multò, quibus est *ignavia cordis*;
Hos etenim Virtutis honos, laus, gloria vitant.:
Affatas cupiant quamvis (michi crede) columbas
Et semper sperent, inopes tamen usque manebunt.:
Ast si subsidii paucillum contigit *illis*,
Culmina Virtutis scandunt feliciter alta.
Maeste igitur Juvenis animo, tibi fervida cura
In Musas, quæ te dotabunt non sine dote.
Certa, certando tu vinces; *omnia vincit*
Affiduis labor; & verè te certa manebunt.,

*Ita Viro Juveni Pereximio, simul ac Doctissimo Dno
Henrico Dethardingio Contubernali suo cha-
rissimo de summo Bono disputanti gratula-
batur*

HERMANNUS DRALLE
Ultzâ-Luneburgicus.

Thesis 1.

Titulum nostræ Disputationis constituimus DE SUMMO BONO, sc. Philosophico-morali, ut ex illius pœmario excludatur summum Bonum Theologicum, & Philosophico-Contemplativum, tanquam instituti nostri ἐπεὶ ἕνεκα: Sicut enim in omni doctrinâ certum, proprium & adequatum tractationis ponendum est *ἡ ἀρχὴ μόνον*, à quo ne latum quidem unguem recedas oportet, ita nec illud subjectum contineat, quæ diversi sunt generis, nisi μεταβασι εἰς ἄλλο ἕνεκα committere velis: ἐπεὶ ἕνεκα autem esse Bonum Theologicum & Philosophico-Contemplativum, & Bonum practicum seu morale, patet exinde, quia Bonum Theologicum humanis viribus non potest comparari: hinc etiam respectu infirmitatis nostræ vocatur *Improportionatum*: Practicum vero Bonum supra valentiam humanam non est positum, sed assiduâ industriâ & continuâ actione ex virtute prodeunte potest (licet difficulter) obtineri, quod propterea à Philosophis vocari consuevit *Proportionatum*. Et cum Bonum Philosophico-Contemplativum & practicum oppositè differant; *illud enim ἐν θεωρίᾳ, hoc v. ἐν πράξει* consistit; *illud* est functio animæ rationalis secundum perfectam virtutem *ἡ θεωρητικὴ*; *hoc* est functio animi secundum perfectam virtutem *ἡ πρακτικὴ*; sequitur ὁ φησὶ μομφανερῶς, Bona illa diversi esse generis, & proinde unius, ejusdemq; subjecti rationem non ingredi: Si quis autem huic thesi nostræ vim intentare, jugulumq; petere conatur, objiciens nobis autoritatem Aristotelis, qui in Ethicis considerationem Boni non Ethici, sed Theoretici suscepit, uti liquidum est ex lib. 10. Nicom. habemus, quid ipsi respondeamus: Quando itaque Aristoteles in libro allegato considerat Bonum theoreticum, non id facit per

per modum *præcepti*, sed *commentarii*: *ἐπιωτία* enim juxta se posita magis elucescunt, & unum contrarium ut rectè intelligatur, nihil prohibet, quò minùs & alterum non *doctrina*, sed *illustrationis* gratià evolvatur, & sic prolixè largimur, salvà nostrà thesi, etiam *Δύσκολον* Boni Philosophico-Theoretici ad Ethicam pertinere; sc. non directè, sed oblique.

Th. II.

Sic vindicato titulo ab æquivocatione, quæ non observata mentes hominum in errores solet deducere, juxta tritum illud:

Errorum genitrix est Æquivocatio semper,

& certo tractationis subjecto determinato, rem ipsam nunc aggredimur: Ne autem Disputatio nostra frustra videatur suscepta, quaerimus hæc, An detur aliquod summum Bonum in hac vitâ? seu quod idem est; Num homo hæc in vita possit esse beatus; *civiliter* sc. Sunt qui negativam tuentur sententiam; sed hi tantùm suis rationibus probant, non, quod non detur summum Bonum, sed quod vix, obscurum, cum difficultate, nec omnî ex parte perfectum inveniri possit: Rationes illorum vide apud Piccol. grad. 9. c. 4. Ideoq; ut rem ipsam attingamus, respondemus nos ad propositam quaestionem, affirmando: Quia datur finis omnium actionum humanarum, & fieri non potest, quin aliquis actiones suas ad certum aliquem finem dirigat, nisi velit in infinitum procedere: videatur Aristoteles lib. 1. Nicom. c. 1. & 2. ubi sic loquitur: Πᾶσαι τέχνη καὶ πᾶσαι μέθοδοι ὁμοίως ἢ προῆξι καὶ ποταίρεσι ἀραθὲ ἕνθ' ἐδέατο δοπεῖ; & paulo post: Εἰ δὴτε τέλθ' ἐστὶ τῶν προηκτῶν, ὃ δὲ αὐτὸ βυλάμετα, τὰ ἀλλὰ ἢ ἀπὸ τῶν καὶ μὴ πάντα δι' ἑαυτὸν αἰρέμετα (ποταίρεσι γὰρ ἔσται γ' εἰς ἑαυτὸν, ὡς ἐναι κενὸν καὶ μεταίαν τίν' ὄρεξιν) δηλον ὡς τῶν αὐτῶν ποταίρεσιν, καὶ τὸ ἀείρον: Horum verborum sensum docte satis exprimit *Hornejus* (*ἔθ' μνημόσυνον ἐν ἄλλο γένει*) lib. 1. c. 3. §. 8. Esse ex omnibus bonis, quæ in hac vitâ obtingere nobis possunt unum aliquod summum, necesse est: Cum enim non tantùm omnis actio cum ratione suscepta propter finem sit, sed etiam finium illorum unus propter alterum, oportet, ut in uno tandem omnia studia & actiones nostræ desinant, quod sit finis omnium, i. e. ad quod

quod omnia referantur cætera, ipsum autem alio nusquam, nisi in infinitum abeat, frustra; nobis natura indidisset boni appetitum, nihil enim esset, in quo ille acquiesceret. Notetur autem discrimen inter summi B. *essentiam & ejus adeptionem*: priori ratione dicimus, illud dari, quia secundum ideam consideratum potest definiri: quodcunque autem definitur, illud & esse necesse est; nam non Entis nullæ sunt affectiones: *posteriori ratione* non negamus, difficulter illud posse inveniri; Consule hæc de re prolixius disputantem Piccol. gr. 9. c. 4. 5. & 6.

Th. III.

Evictum igitur dedimus, dari summum BONUM, seu summum aliquem Finem, in quo appetitus noster terminatur, & acquiescit; nunc ut tandem in hujus boni cognitionem eò feliciter provehamur, strictum ac modicè prælibandæ sunt in antecessum tum illius *appellationes*; Decantatissimum enim est in scholâ Philosophorum: *Ab intelligentiâ verborum dependet intelligentiarum, & ἀρχὴ πάσης δόξης ἀπέψις ἐπὶ τῶν ὀνομάτων*; tum illius *Proprietates*: Proprietatum enim natura est discriminare ea, quæ quæ esse sibi invicem non conveniunt; proinde & illarum consideratio præprimis est necessaria.

Th. IV.

Appellationes summi Boni quod concernit dicitur illud *Græcis* *Εὐζωία*, à benè vivendo, quia reddit ac efficit vitam bonam ac honoratam, quod *εὐδελον*: Alii vocant *εὐτυχία*, bonam fortunam, non quod ab illâ dependet, sed quod commodè illâ carere nequit, & quoniam optima *τυγχάνει*, accidunt vel contingunt ei, qui bono hoc instructus est, vide Meiserum in dissertatione de Summo Bono c. 1. q. 6. Aliis aliter: sic appellari consuevit *εὐδαιμονία* ὅτι τὸ εὐδαιμονεῖν, quod est benè agere: *ἀγαθὸν, ἡ πραξία, καὶ κλεισμός*. Circa ultimam vocem notetur ejus derivatio: Solent Philologi vocem *κακείριον* deducere ὅτι τὸ μάλιστα χαίρειν, à maximè gaudendo, quibus Piccolomineus cum Priscis adstipulatur. Quamquam autem hoc nomen *κακείριος* DEO propriè competat, qui solus undiquaque beatus & lætus est, hominibus verò magis *εὐδαιμονία*,
A 2 tamen,

tamen, quia quilibet, adeptus bonum aliquod, lætatur & gaudet, hominibus quoque attribui non est inconueniens. Latini nuncupant: *Summum Bonum, Felicitatem, Beatitudinem, Finem hominis, Beatam vitam sc. Civilem.*

Th. V.

Προκείμενα seu *Proprietates S. B.* alii numerant 12. alii 8. alii plures; nos facimus cum illis qui numerum octonarium retinent, haud immemores illius πολυπληθής: *Entia præter necessitatem non sunt multiplicanda.* Summum bonum itaque est & esse debet. (α) δι' αὐτὸ ἀγαπῆσθαι ἑαυτὸν propter se expetibile: quomodo enim posset saluari summum bonum, nisi propter se esset expetibile, & si alterius causâ quæreretur: nam quodcunque propter aliud appetitur, illud eo, quod sine ultimato appetitur, est inferius, & si inferius, superius quoddam supra se dicit. (β) Ἀυτάρκεια, seipso contentum: Non enim quærit extra se bonum aliud, licet aliis tanquam ministrantibus & organicis opus habeat; videatur Meisnerus in *Diff. de S. B.* q. 7. p. m. 88. ubi hunc in modum disserit. *Si externo aliq. bono summum bonum egeret ad suam intrinsecam perfectionem, summum & perfectissimum non esset: αὐτάρκεια enim certa est perfectionis nota, siquidem omne Ens tūm perfectum est, cum seipso contentum, sibiq. est omnia: Hinc DEUS, quia nullo indiget & ἀυτάρκεια ἑστίν, hoc ipso perfectissimus merito censetur.* (γ) Πρακτικὸν ἄγibile: quicquid enim hominis studio & labore comparatur illud est πρακτικὸν ἄγibile τῶν ἀνθρώπων. Atqui S. B. est tale: Hinc rectè Veteres: μετῴειν ἀνάγκη τῆς τελειότητος & τυχεῖν, Labore opus est, si homines beati velint effici. (δ) Οἰκίον ἀγαθόν, *Bonum proprium & domesticum;* non enim ab aliis dependet, sed est in nostrâ potestate; quocirca per se istud & suo labore quilibet sibi potest comparare, & acquisito pro lubitu suo frui, utique. (ε) Κοινωνικὸν sui *communicativum:* nam quo præstantius, eo latius se diffundit. (ς) δύσκινητον, *difficiliter mobile:* Constantia enim & immobilitas naturam rei perfectam arguunt, cum itaque summum bonum perfectissimæ est naturæ, in suo genere sc. consideratum, sequitur, quod etiam debeat esse constans & immobile, adeo,

ut

ut bonum virum firmiter consistere seu *πολυγυωνον* faciat. (9) Non est Dormientis & otiosi. (9) *μη βίαιον* non violentum: Per violentum hic intelligim⁹ vim & fraudes, à quibus sit alienissimum, quoad modum tum *acquirendi*, tum *possidendi*, tum *exercendi*, neque enim per vim, sed honestis actionibus acquiritur, non per fraudes, sed per virtutes fovetur, non coacte, sed liberè suaviterq; exercetur; nam omne violentum naturæ & voluntati est inimicum; *εὐδαιμονία* vero à voluntate quam maximè appetitur; violenta igitur esse nequit, uti satis eleganter super hoc requisitum commentatur Meisn. in l. sæpius alleg. p. 88. & tantum de proprietatibus S. B. dictum sufficiat, quæ passim in lib. 1. Nicom. à Philosopho recensentur.

Th. VI.

Pergrimus ad Disputationis nostræ nucleum & cardinem, sc. ad essentiãlem S. B. definitionem; quod, proinde melioris intelligentiæ gratiã considerabimus 1. *κατ' ἄρσιν*, Quid sc. non sit, & 2. *κατ' ἔσιν*, Quid sit: Quanquam autem prolixè hic multa disputantur ab aliis, nos tamen ut brevitati studeamus, in compendium omnia redigemus.

Th. VII.

Cicero lib. 5. de finibus & lib. 4. Acad. qq. testatur, de nullâ questione magis homines inter se litigasse, quam de illâ, quã quæritur, *in quãnam re summum hominis bonum consistat*, quod & Aug. lib. 19. de Civit. D. cap. 19. suo comprobat suffragio, dum Varronem annotasse dicit, quod ducentæ octuaginta opiniones de hac questione suo tempore nutritæ fuerint. Causam hujus diversitatis Aristoteles ponit diversitatem generum vitæ lib. 1. Nicom. c. 5. quod & Camerarius lib. 1. Eth. c. 6. indicat. Præ cæteris vero tria genera Philosophus recenset *μάλιςσε περιεχόντα*, quibus in fine all. cap. & quartum subjungit. *πρῶτον* vocat *δοτολαστῶν*, Voluptuanium, delicatum & molle, quod in suã acropoli excubitores habet (α) *φορῶδες* homines molestos & importunos, sic dicti, quod sint inutilia terræ pondera, & fruges consumere nati. (β) *ἀσθραπιδώδες*, i. e. mancipio similes, quia voluptatibus carnis sese toros consecrant & mancipant. *Secundum*: *Πολιτικῶν καὶ πρακτικῶν*, Civile & actuosum, eorum scilicet, qui

qui sunt Φιλῶμοι, & ut gloriam honoremq; consequantur in juven-
 da & conservanda societate & Reipubl. negotiis administrandis toti
 sunt occupati: ideoq; Aristoteles illos vocat χαρίστεις, h. e. gratio-
 sos, politos, elegantes. Tertium: Θεωρητικόν, vel speculativum, qui
 in speculando, vel in vita solitaria felicitatem ponunt; ad quod genus
 pertinent tum Platonice idææ, tum Stoicorum habitus. Quartum:
 ζητησιακόν καὶ φιλόσοφος, questuosum, eorum sc. qui ζητησιακόν
 summum bonum opinantur. Ex hac diversitate generum vitæ tan-
 quam sempervivâ scaturigine quinque boni species fluunt & derivan-
 tur. Quæritur E. An summum Bonum positum sit i. neque in vo-
 luptate, 2. neque in honore, 3. neque in divitiis, 4. neque in virtutis
 habitu, 5. neque in Idæis platoniciis. Affirmamus cum Philosopho
 lib. 1. Nicom. c. 5. primò: Non enim consistit in Voluptate, quâ in
 Voluptuosi locarunt: Ratio prima est: Si enim Voluptas esset sum-
 mum bonum, sequeretur, eam non esse communem homini cum
 brutis, atqui postèrius negare est ἀτόπον: Voluptas enim sensuum
 delectationem sequitur: Sensus autem utrique generi sunt commu-
 nes: jam verò constat ex thesi præcedente, summum bonum homini
 esse δικάιον, proprium sive domesticum: quod de Voluptate dici
 nequit. 2. Quicquid est esca serpentis, cicuta virtutis, spuma &
 sperma Veneris, sentina & ræda omnis turpitudinis, illud summi boni
 nomen non meretur; Atqui voluptas est esca serpentis &c. E. Af-
 sumptio probatur exemplo Alexandri M. Macedonum Regis poten-
 tissimi, ut è pluribus unum adducam, quem Phil. Mel. venustissimo
 hoc Epigrammate adumbrat; inquit:

Aspice Pellæum Pardum, quo pulchrior alter,
 Non fuit in pulchro quem vicerat orbe, nec unquam,
 Res similes gessit quisquam brevioribus annis,
 Confertos ætate senes, belliq; labore,
 Consiliis vicit cunctos in flore juventæ:
 Ergo illi nocuere nihil, nec tela nec hostes,
 Sed fæda ebrietas & desidiosa voluptas.

En egregium bonum! quod in nocendo terminatur; Hinc
 Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas. Ho-
 rat. lib. 1. Ep. 12.

Dices,

Dices, adductæ hæ rationes tantùm loquuntur de voluptate corporis, non de animi; Rectè; Sed sicuti non in corporis voluptate summum bonum consistere probavimus, ita illud in voluptate animi positum esse pernegamus, hæc potissimum motivatione: Quia nullus effectus, juxta Placitum Philosophorum, de suâ causâ in casu recto potest prædicari; quod n. fit, non est illud, quo fit, inquit divinus Scalliger Ex. 9. & 307. s. 18. Atqui voluptas animi est effectus summi Boni. E. *Secundò; Non in honore.* Quia 1. Honor magis est honorantis, quam honorati: Honor n. in honorante est tanquam in materiâ per essentiam, & subjectivè; per causam verò & objectivè est in honorato; quo sensu etiam intelligenda veniunt verba hæc Aristotelis: *δοκῆ ἢ τιμὴ ἐστὶς τιμῶσι μᾶλλον, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ.* 2. Summum Bonum est *δι' αὐτὸ ἀγαθὸν*, Honor autem non propter se, sed propter virtutem ejusdemq; testimonium expetitur; Gaudent honorari viri civiles *ἵνα πτύωσιν ἐαυτῶς ἀγαθὸς εἶναι.* *Tertiò; Non in Divitiis:* Quia. nulla in eis constantia; facile enim possessorem, sævientis exorto turbine fortis, mutant, juxta Poëtam,

Irus est subito qui modo Cræsus erat:

& cum fortuna maximè splendet, frangitur. 2. Non ab hominibus bonis & virtuosis solum, sed etiam à sceleratissimis possunt possideri Summum bonum autem est tantum in bonis & virtuosis. 3. Nunquam divitiæ propter se expetuntur, sed propter usum, quem habent in vitâ humana; Nam

Quid mihi divitiæ profunt, si demperis usum.

Quam vis largus opum, semper egenus ero.

& bene Cicero lib. 1. off. Divitiæ expetuntur tum ad usus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates, tum propter gratificandi studium, & magnificos apparatus, vitæ cultus cum elegantia & copiâ. *Quartò; Non in virtutis habitu:* Quia 1. summum B. est perfectissimum, ut ipsum illius nomen arguit; Atqui virtutis habitui aliquid addi potest sc. *operatio.* 2. Habitus virtutis etiam inesse potest otioso & dormienti, quibus tamen non competit felicitas. Oppositivum enim reverâ aliud est à suo opposito; *ἐρέγεια* autem Virtutis & Ignavia sunt opposita. E. *Quintò; Non in ideâ platonica:* Si enim

enim ideam Boni Plato vocavit formam quandam bonorum omnium communem & universalem, per se alicubi existentem, (uti Aristoteles voluit) manifestum est, tamen in ejus contemplatione bonum practicum, quod nos quærimus, collocandum non esse. Si vero ideam boni in ipso DEO seu mente tanquam exemplar quoddam æternum, eò quod omnia condita sint bona, residere existimavit, pie id quidem; veruntamen cum nos *practicum*, quodque nostrum possit acquiri studio, quæramus bonum; ideæ vero contemplatio nec in agendo posita sit, nec nostris viribus acquiri possit, cum *humanum DEI cognitio captum superet*, pernegamus felicitatem in eâ consistere: Atque sic planum ac expeditum dedimus, nullam ex hisce enumeratis boni speciebus Summi B. ac perfecti nomine posse insigniri.

Th. VIII.

Hactenus nos circa varias Boni species justò diutius definitivimus καὶ ἄριστον, nunc ordo doctrinæ & instituti nostri ratio postulat, ut etiam ad *thesin* transeamus, contemplaturi, quid tandem sit summum Bonum, nostrum practicum in suâ essentiâ: *δὲ ἂν πρὸς τὸ εἶπέν οὐ μὴ ἐστὶν, καὶ ὅ ἐστιν εἶπέν.* Dicitur autem definitivè à Philosopho: *Ἐὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς καὶ ἀρετῶν ἀρίστη, καὶ πλειοπλίτη ἐν βίῳ τελείῃ.* Felicitas est operatio anime rationalis, secundum virtutem optimam ac perfectissimam in vitâ perfectâ lib. 1. Eth. c. 7. Hanc definitionem rectius intelligemus, si & *essentiam* summi Boni & ejus *accidentia* paulo accuratiùs nobiscum expenderimus. *Essentia* in definitione per *Genus* & *Differentiam specificam* nobis exprimitur: ex iis enim constabit definitio, ex quibus *essentia* rei: At *essentia* duobus tantum constat, uti notum est, materiâ sc. & formâ.

Th. IX.

Genus in definitione data dicitur ἡ ἐνέργεια, Operatio vel Actio, ut distinguatur ab otio: Eum enim in finem non generati sumus, ut somnum dormiamus Epimenidis, ut otium agamus ignavum, consectemur inertiam, sed ut præclaris & honestis actionibus omne tempus consumamus; unde Cicero lib. 2. de finibus, ut ad cursum eque, inquit, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad duas res. (intelligendum sc. & agendum) natus est, quasi mortalis est; & sicuti

Non

Non tibi per ventos assa columba venit.

ita quoque ad adeptiorem summi boni requiritur sudor & labor, quo sine nemo unquam civiliter felix, beatusq; dici potest. Hic quæri solet ab Ethicis. 1. *An rectè Aristoteles summum bonum in operatione virtutis collocavit?* Sunt nonnulli, qui non rectè hoc à nobis affirmari putant, quod exinde probare nituntur: Quia nullus effectus est præstantior suâ causâ, & omne mensuratum, & dependens est ignobilius mensurâ & eo, à quo dependet Coll. Connimb. lib. 4. Phys. c. 7. q. 5. art. 1. Atqui operatio est effectus virtutis: Virtus enim est principium directionis, per quod actio dicitur recta: E. beatitudo moralis consistere nequit in operatione: Sed ipse Philosophus ad hanc quæstionem respondet lib. 1. Eth. c. 8. dicens: *ἡ ὀδύνη ἀγαθὴ τὸν ἐν κτήσιν, ἀλλὰ ἡ εὐδαιμονία τὸν ἐν ἡμῶν, ἀλλὰ ἡ εὐδαιμονία ἐστὶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ*: hoc est, Felicitas non in possessione, sed usu virtutis, neque in habitu, sed in actione est: Objectionem autem quod atinet, respondemus; Nullus effectus causâ suâ toto genere est præstantior, sed tamen in certo ordine & certo respectu eâdem præstantior esse potest, non quidem quâ effectus est, sed quâ causâ rationem induit, quæ igitur pugnant inter se absolute sumpta, illa optimè consentiunt diverso respectu considerata: Dicimus, virtutes quatenus beatitudinem formaliter producant, eâdem sunt præstantiores, quatenus verò à beatitudine tanquam ultimo actu terminantur, & perficiuntur, eatenus eâdem sunt ignobiliores. 2. Quæritur: An continua actio & non interrupta cadere possit in hominem, in quâ dicit Aristoteles felicitatem consistere. Resp. Distinguendo inter continuationem actionis *numericè* & *specificè* consideratam; *Numerica* perpetuitatis homines adhuc in hac miseriarum valle degentes plane non sunt capaces, quia omnibus animantibus, somnus competit: Somnus autem actiones animalium impedit. E. sed hæc de DEO, Angelis & beatis hominibus tantum dicitur: Proinde statuendum est, Aristotelem intelligere continuationem specificam, quæ non admittit *μεταβάσιν* à tramite virtutum in semitam vitiorum, sed tamen à labore respirationem.

Th. X.

Ut autem actio eò melius producat, statuimus ad illam necessariam

B

cessariam esse opportunam *temporis occasionem*, quam virtutis studio-
sus non sibi patitur elabi; Nam

Fronte capillata est posthac occasio calva.

Hæc verò est ea opportunitas, quæ arreptâ virtutum actiones com-
modè subire quimus: Virtus autem est, ut Plautus ait in *Perside*, ubi
occafio admonet, dispicere: Sic apes peragunt opus suum non statis
diebus, sed quoties cæli commoditas invitat, ita suo quæque tempore
respicienda est commoditas *Plin. II. c. 9.* Sic & morus novissima o-
mnium germinat, & tamen parit inter primas, ita, qui tempus ido-
neum operiuntur rei conficiendæ, etiam si ferius ceperint, tamen
maturius conficiunt. vide apud *Ausoniam* elegans occasionis simu-
lachrum.

Th. XI.

Pergimus in definitionis *αυαλύς* ad *Differentiam summi Boni*
specificam, quæ illud ad tria restringit ac determinat. 1. *Quod sit actio*
animæ rationalis; 2. *Secundum virtutem perfectam*. 3. *In vitâ perfecta*.
1. *Est actio animæ rationalis*, ut distinguatur ab actione corporis, quæ
hominibus cum brutis est communis; non igitur est sentientis, ne-
que vegetantis animæ, quoniam hæc cum plantis, illa cum bestiis
communis est, sed rationalis; Non autem ita animæ rationali sic tri-
buimus illam actionem, ut ad ejus productionem hominem nihil fa-
cere aut memus: Diligenter enim & accurate distinguenda sunt
Principium *Quod summi B.* quod est totus homo, & *Principium* *Quo*,
quod est anima rationalis: quando itaque animæ tantum mentio-
nem facimus, non hominem tanquam *Principium adæquatum* &
completum excludimus, sed *principalem causam* denotamus. 2. *Est*
actio secundum perfectissimam virtutem & *optimam*: hæc differentiâ
distinguitur ab omnibus aliis actionibus, quæ secundum normam ac
obruam virtutis non formantur: id quod *Aristoteles* exemplo bo-
ni & mali *Cythereæ* concinne admodum declarat *lib. I. Nicom. c. 7.*
Quæ autem virtus illa sit, nondum inter *Ethicos* convenit: *Alii* *Justi-*
tiam, *alii* *Sapientiam*, *alii* *Prudentiam* putant; Nos, ut *lis* aliquo mo-
do sopiatur, dicimus, virtutem perfectam hic notare *αυαλύς* seu
collectionem & *complexum omnium virtutum*; quoniam igitur
Justitia in sese virtutes continet omnes, non inficiamur, per virtu-
tem

tem hanc perfectam intelligi Iustitiam (sc. universalem.) Notetur in hac differentiâ, *Perfectionem virtutis aliam esse formalem, aliam finalem*; illa vocari consuevit Perfectio graduum, quam virtutis perfectio habere tenetur, si causæ rationem summi Boni velit induere: *Hoc est continuata actionum ex virtute proficiscentium perpetuatio*: Sicut enim una Hirundo non facit Ver., ita nec una actio habitum parit Arist. lib. 1. Eth. c. 7. 3. *In vitâ perfectâ*, ubi intelligitur Perfectio 1. *Ætatis*, quæ maturam ætatem denotat, in quâ iudicium sit confirmatum; Ut enim Homo respectu corporis tum demum perfectus dicitur, quando sibi simile generare potest; sic ratione animi vitam perfectam tum vivit, quando confirmatum iudicium habet, & secundum virtutem agere potest; 2. *Temporis*, quæ & durationis dicitur, de quâ in antecedentibus. Non hic sicco pede prætereire possumus questionem illam, quâ quæritur, An summum bonum cadat in pueros & bestias! Affirmativam qui vellet tueri sententiam, pro se hunc in modum posset argumentari: Omnis actio fit propter finem; At qui pueri & bestia agunt. E. propter finem &c. Nos dicimus 1. In bestias nullo modo cadere summum B, quod ex ejus definitione manifestum evadit; Est enim ἐνέργεια τῆς ψυχῆς λογικῆς; nisi igitur animam rationalem bestiis competere dicas, necessario summi Boni illas capaces esse negabis. Nec cadit 2. in pueros sc. ratione actus; cadit tamen ratione δυνάμεως; quamvis enim usu rationis plenario carent, non tamen ratione prorsus destituuntur: negato enim actus secundo, non statim negatur actus primus. Hinc Aristoteles lib. 1. Eth. c. 10. scribit, *Διὰ τὴν ἐλπίδα ἡλικιωτέρωνται*, felices sunt (pueri) in spe, non in re: Summa: propter ἡλικίους ἀρετῶν non sunt felicitatis participes: Affirmativam sententiam quod attinet, respondemus ad illam objectionem, concedendo totum Syllogismum: At inde non sequitur. E. cadit felicitas in pueros & bestias: Aliud enim est finis, aliud felicitas.

Tb. XII.

Sic membratim evolutâ definitione summi B. paululum differemus nunc de *ejus causâ efficiente*, antequam ad ejus accidentia pedem promoveamus. Cum enim effectus est ἐκ τῶν αἰτιῶν ἡ, incumbit etiam nobis causam ejus considerare.

Th. XIII.

Causa efficiens summi B. alia est *Remota*, alia *Propinqua*; *Remotam* dicimus esse *DEUM*: Sicuti enim omnia bona à DEO originem ducunt, teste Jacobo 1. ita quoque summum nostrum B. morale à DEO proficiscitur. 2. Quicquid bonorum est optimum id non potest non nisi à solo DEO promanare: Nobilissimus enim effectus nobilissimæ causæ adscribendus: Atqui felicitas omnium bonorum est optimum, & præstantissimum. E. Arist. 1. d. *Propinqua* Causa est *Virtus*, quia felicitas definitur per operationem animæ secundum virtutem. Ergo Virtus est ejus causa efficiens, & quidem proxima, aliàs definitionem ejus non ingrederetur. Ex hisce dictis etiam liquet & εὐδαιμον est summum Bonum seu Felicitatem non dependere à *Fortuna*: Fortuna enim quomodo summi Boni tanquam effectus nobilissimi causa esse potest, cum sit omnium causarum ignobilissima: Addimus, si à fortuna dependeret felicitas moralis, non posset esse finis Philosophiæ practicæ, Atqui posterius est absurdum. E. & prius: Connexio probatur; siquidem de hac certa aliqua tradi possunt præcepta, de illa minime, cum in potestate nostra non sit posita.

Th. XIV.

Tantum de summi Boni essentiâ dictum sufficiat, nunc progressum facimus ad ejus *accidentia*, quæ quidem ad constitutionem summi boni non concurrunt, (quicquid enim posterius, illud nihil confert ad essentiâ rei. Scalig. Exerc. 5. sect. 1. Atqui accidentia summo Bonò sunt posteriora E.) ad existentiam tamen ejus, ornatum ac splendorem sunt pernecessaria.

Th. XV.

Sunt autem vel *Interna*, vel *Externa*: *Interna* sunt vel *Animi* vel *Corporis*: *Animi*; ut Bona Conscientia, quæ est indubitatum iudicium & recordatio de rectè cogitatis, dictis & factis cum jure divino & humano certo & indubitato consentientibus; quam comitatur tranquillitas animi & lætitia cordis; Hujus descriptionis Conscientiæ Bonæ ἀνάγνωσις vide apud Witzendorf. in libello suo Eth. p. m. 15.

Th. XVI.

Naturam Conscientiæ tam bonæ quam malæ, quanquam ex datâ

data definitione satis licet perspicere, tamen ut bonam semper serve-
mus, malam vero cane pejus & angue fugiamus & declinemus, pauca
de ea notanda duximus. I. Conscientiæ magna vis est, inquit Cicero
in Orat. pro Milone, in utramque partem, ut neque timeant, qui ni-
hil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui
peccaverint, quod & testatur Ovidius lib. 5. Fast. dicens:

Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra,
Pectora pro facto spemq; metumq; suo.

II. Bona quidem Conscientia grande est bonum, contra omnium e-
nim insultus nos lætos reddit ac intrepidus: unde Bias interrogatus
quanam res in vita metu careret; Respondit, Bona Conscientia; sci-
licet — — — Hic murus aeneus esto,

Nil conscire sibi nullâ pallefcere culpâ.

Hæc optimus hominis thesaurus est & iuge Convivium: Quarit
Mantuanus.

Cur tibi tam lævis est, cur tam jucunda senectus?

Resp. Libera quod vitiis tota juventa fuit.

III. E contra, Mala Conscientia est maxima Pœna,

— — — multo sævior illis

Quas aut Cæditius gravis invenit, aut Rhadamantus

Noctæ dieq; suum gestare in pectore testem: Juv. Sat. 13.

Oedipus Rex Thebanorum ita secum perpetuo ratiocinabatur: Qui
committit incestum & parricidium, committit rem turpem, & pœ-
na dignam: Tu commisisti incestum & parricidium. E. tu commi-
sisti rem turpem & pœnâ dignam: Syllogismum hunc tantis seque-
batur dolor, ut ipse sibi erueret oculos. Sic Judas proditor Salvato-
ris secundum *συνείδησιν* (habitum illum actuale, quo principiis o-
perationum assentimur) argumentabatur: Prodere sanguinem in-
nocentem est maleficium; Ego prodidi sanguinem innocentem
(*συνείδησιν*) Ergo male feci: Hunc Syllogismum iterum iterumq;
proponerat, tandemq; seipsum strangulabat: Et quid multis præ se
ferant hi homines, quibus hic vultur conscientiæ jecur immortale
rodit, faciem quandoq; hilarem & lætam; Atqui interim non absi-
miles sunt statuis, quæ foris auro obductæ, intrus arancis & inanibus op-
plentur;

plentur; Neque absumiles pomis, quæ specie pulcherrima nascuntur
ad mare mortuum, si vero aperiantur, fumum exhant & in cinerem
ac pulverem fatiscunt: Neque enim fieri potest, ut is, qui in vitis
& deliciis versatus & jactatus fuerit, vere lætari possit, scilicet

— — — Fataliter angor.

Omne nefas sequitur, nec habet mens conscia pacem.

Et bene Juv. Sat. 13.

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet Auctori; Prima est hæc ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallacis Prætoris viceret urnam.

Th. XVII.

Circa Conscientiam tam *θεωρητικῆς*, quam *πρακτικῆς* consideratam
quæri solet à Philosophis: Quorsum illa spectet, an ad intellectum,
an vero ad voluntatem? Nodum hujus questionis optimè dissolvemus,
si prius accurate dispexerimus, Quid sit Intellectus; quid item
Voluntas: Nos talem intellectus definitionem ponimus: Intellectus
est facultas mentis, quâ intelligimus & ratiocinamur tum propter
cognitionem, ut res verè cognoscat, tum propter actionem, ut agat
& efficiat id, quod bonum esse intelligit; Hæc intellectus definitio
duplicem dari intellectum suggerit: Theoreticum, qui tantum intelligit
ut cognoscat; Practicum, qui ratiocinatur & intelligit, ut efficiat
& agat. Voluntas definitur, quod sit facultas animæ rationalis,
quâ homo ea, quæ ab intellectu apprehensa & dijudicata fuerunt,
vel sub ratione boni apprehendit, vel sub ratione mali aver-
satur & fugit Mag. lib. 1. Phys. c. 20. theor. 2. Hisce prænotatis
dicimus: Non pertinere Conscientiam ad intellectum theoreticum:
Hic enim tantum intelligit propter cognitionem; Conscientia verò
est *πρακτικῆς*: sed ad intellectum practicum, quia consistit
Conscientia in scientiæ applicatione ad opus vel factum vel faciendum.
Spectat etiam ad voluntatem, quoad cum actum primum, tum actum
secundum: priori modo Conscientia non tantum est intellectus
practici, sed gaudet etiam aliquâ voluntatis inclinatione, quæ principiis
practicis nobis innatis correspondet; Ut enim mens honesta præ-
scribit, sic voluntas quodammodo ad illa inclinat; posteriori modo
pertinet

perinet etiam ad voluntatem; tum ante, tum post factum: Ante, quando in specie voluntas inclinatur ad agendum, ut mens præscribit: Post, quando voluntas detestatur factum, & mordere incipit. Vide Meiserum in dissert. de S. B. c. 3. Art. 1. quæst. 2. ubi fusius hæc de re differit, quemq; nostræ sententiæ fundamentum nobis præbuisse fatemur.

Th. XVIII.

Corporis bonum est Sanitas Arist. lib. 10. Nic. c. 8. quæ hic etiam maxime requiritur: habet enim rationem organi & instrumenti ad consecutionem S. B. necessarii: in quam sententiam Cicero rectè inquit; Op^o est te corpore valere, si animo velis: Et præstantissimi Fernelii sententia memoratu digna est: Maxima Pars felicitatis est bene nasci, hoc est, nasci bono temperamento & sano corpore: Mores enim animi sequuntur temperamentum corporis inquit Galenus; Metro veteri ferebatur;

Quid sanitate vita habet præstantius,

Rectè valere res est jucundissima:

O sanitas nobis bonum tu maximum es,

Monile nullum sanitate gratius.

Summatim: Si ventri bene, si lateri est, pedibusq; tuis, nil

Divitiæ poterunt regales addere majus. Hor. lib. 1. Ep. 12.

Th. XIX.

Externa bona felicitatem comitantia sunt Bona Fama, Honor, tum rerum aliarum sufficientia: Bona fama est recta aliorum de nobis existimatio propter virtutem mediocrem & atrocium scelerum immunitatem. Honor est testificatio opinionis nostræ de alicujus virtute aut dignitate extrinsecis signis declarata. Plura de Honore vide apud Piccol. gr. 8. c. 24. 25. 26. &c. De bona fama hic nota, I. quod inter felicitatis partes numeretur ab Aristotele lib. 1. Rhet. ad Theodocem. c. 5. Plutarchus item in præceptis Reipublicæ gerendæ docet, præclaram existimationem tendentibus ad Rempublicanæ esse ventum secundum, neque gloriam contemnendam: Proinde negligere, quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed & hominis dissoluti, ut Cic. 2. off. scribit: Etenim contemptu famæ etiam virtutes contemuntur. Tacitus. II. Hæc non aquiritur, nisi perpetuo

perpetuo tenore virtuti studeamus, quam gloria, ut corpus umbra, sequitur: Sapienter enim & eleganter monet Epictetus: Si bene vis audire, discito bene loqui, & cum loqui didiceris, recte facere conator: hoc enim modo bona fama acquiritur: Socrates hanc compendiarum viam ad gloriam esse dicebat; si quis id ageret, qualis haberi vellet.

Th. XX.

In rerum aliarum sufficientiâ occurrunt Amici & Divitiæ; de quibus hic prolixius agere nolumus: Sufficit indicasse, summum Bonum morale illis splendide ornari;

Crenam igitur hic figimus & Disputationi nostræ de S. B. finem imponimus, rogantes DEUM *ἰσχυροῦς*, ut Spiritu suo S. in viâ virtutis nos ita regat & ducat, ut non tantum temporariam sed & æternam, nec unquam desituram felicitatem tandem in ejus regno consequamur: nam

Omnes in trivio sumus, atque hoc tramite vitæ

Fallimur, ostendas nî DEUS ipse viam.

Ut hujus pagine facies compleatur, lubuit nonnulla *ἰσχυροῦς* Miscellanea Corollarii loco Disputationi nostræ subnectere.

Q. I. An id, in quod voluntas nostra & appetitus fertur, semper rationem Boni habeat? Aff. Ratio inter alias dari potest talis: *Quia nemo appetit sui destructionem.*

II. An mores animi temperamentum corporis sequantur? Affirmamus cum distinctione, quam in discursus progressu contrarium propugnanti dabimus.

III. An Logica possit dici Pars Philosophiæ? N.

IV. Quando in definitione Metaphysicæ dicitur, *Metaphysica est sapientia de Ente, quatenus Ens est*; quæritur, utrum hæc verba, *quatenus Ens est*, specificativè, an reduplicativè sint intelligenda? Nos affirmam' pri.

TAN TUM.

Qui

data definitione satis licet perspicere, tamen ut bonamus, malam vero cane pejus & angue fugiamus & de de ea notanda duximus. I. Conscientia magna vis est in Orat. pro Milone, in utramque partem, ut neque hil commiserint, & poenam semper ante oculos ver peccaverint, quod & testatur Ovidius lib. 5. Fast. die

Conscia mens ut cuique sua est, ita concipi
Pectora pro facto spemq; metumq; s

II. Bona quidem Conscientia grande est bonum, c nim insultus nos laetos reddit ac intrepidus: unde quanam res in vita metu careret; Respondit, Bona licet — — Hic murus aeneus esto,

Nil conscire sibi nulla palle scere culpa.
Hac optimus hominis thesaurus est & iuge Con
Mantuanus

Cur tibi tam levis est, cur tam jucunda sen
Resp. Libera quod vitiis tota iuventa fuit

III. E contra, Mala Conscientia est maxima Poena
— — — multo saevior illis

Quas aut Caeditius gravis invenit, aut Rha
Nocte dieq; suum gestare in pectore teste
Oedipus Rex Thebanorum ita secum perpetuo ra
committit incestum & parricidium, committit re
na dignam: Tu commisisti incestum & parricidiu
fisti rem turpem & poenam dignam: Syllogismu
batur dolor, ut ipse sibi erueret oculos. Sic Judas
ris secundum *συντάξιον* (habitum illum actuale
perationum assentimur) argumentabatur: Pro
nocentem est maleficium; Ego prodidi sangu
(*συνείδησις*) Ergo male feci: Hunc Syllogismu
proponerat, tandemq; seipsum strangulabat: Et
ferant hi homines, quibus hic vultur conscient
rodit, faciem quandoq; hilarem & laetam; Atq
miles sunt statuis, quae foris auro obductae, intrus

B 3

